

Terschelling 1960: KWARTELKONING EXIT

Door J. Tanis

De droevige conclusie, vervat in bovenstaande titel brengt mij ertoe de feiten, die deze aftocht bewerkt hebben, eens nader te bezien. Allereerst denk ik daarbij aan de eerste ontmoeting met een Terschellinger *kwartelkoning* in juni 1953. Na een duinwandeling in de schemering leidde de intocht naar huis langs een roggeveld. Plotseling een scherp geluid: krek, ek, enige malen achtereen. Daarna geritsel in de rogge, stilte. En daar lag, enkele meters verder in een smalle greppel, een nest met negen eieren, dat ik spoedig herkende als dat van de *kwartelkoning*. Om verdere rustverstoring te voorkomen vertrok ik schielijk, een aardige ervaring rijker.

De vondst van dit nest op deze nogal ongewone plaats deed mij besluiten wat meer gegevens over deze geheimzinnige vogelsoort te verzamelen. Het liefst had ik mij beziggehouden met een studie van de lotgevallen van het gevonden legsel, maar daarvoor ontbrak mij de beschikking over de juiste waarnemingsuren. Ik besloot toen zo nauwkeurig mogelijk de broedvogelstand op het eiland na te gaan. Dit was niet gemakkelijk, want de verborgen levenswijze van deze vogel maakt de opsporing van nesten tot een tijdrovende bezigheid. Bovendien moet men omzichtig te werk gaan om de schuwe vogels niet te verjagen. Door de medewerking van boeren, die de soort op hun land hoorden, slaagde ik er echter dat jaar in negen broedparen vast te stellen, die als volgt over het eiland verdeeld waren:

	w	b
Oosterend	1	
Hoorn/Lies	1	2
Landerum		1
Midsland	2	
Kinum	1	
Hee	1	

De telling geeft aan dat zes paren in weiland (vnl. hooiland) (w) en drie paren in bouwland (roggevelde) (b) werden aangetroffen. Een verhouding

van 2 : 1 dus.

Het relatief grote aantal bouwlandparen frappeerde me. Ik besloot daarom meldingen uit vroeger jaren na te pluizen om de betekenis van dit feit te toetsen. Nu is er helaas weinig bekend over het voorkomen van de *kwartelkoning* op Terschelling voor 1953. Mörzer Bruyns schrijft in 1939: „In grasslanden te Oosterend zeker enige paren.” In het rapport van het Staatsbosbeheer (Braaksmā, 1951) zijn slechts een aantal verspreide waarnemingen opgenomen:

juni 1946: roep gehoord in polder Hoorn — *Ardea* 38, p. 209

1948: gehoord in polder bij Halfweg en in hooiland bij Hoorn — *Vanellus* 2, no. 6/7

1949: nest met 10 eieren uitgemeaid bij Midsland en gehoord te Landerum — *Limosa* 22, p. 394

1950: gehoord bij Midsland — *Vanellus* 3, no. 8
minstens 4 paren in Terschellinger polder (Wesselling)

Uit ettelijke gesprekken met Terschellingers bleek verder, dat de *kwartelkoning* in de vooroorlogse jaren wel is waar goed bekend, maar weinig gekend was. De opvattingen stemden echter in drie punten overeen:

I In de dertiger jaren was de soort talrijker dan na 1945;

II De broedvogelstand heeft geleden door de ruilverkaveling;

III In de goede jaren kwamen geen nesten in bouwland voor.

Uit deze gegevens is weinig met zekerheid af te leiden. Dat de veranderingen in het Terschellingse weidegebied schadelijk gewerkt hebben is echter zeer aannemelijk. De ruilverkaveling, uitgevoerd in de eerste naoorlogse jaren, leidde enerzijds tot verdroging in

de polder, anderzijds kondigde zij ingrijpende wijzigingen in de grasoogst aan. Het eerste gevolg was al niet gunstig voor de *kwartelkoning*, die vochtige hooilanden prefereert. De andere gevolgen waren echter nog erger. Het is wel jammer, dat er geen cijfer-materiaal is uit de jaren vlak na de ruilverkaveling. De tellingen uit de jaren 1953-1960 spreken echter duidelijke taal:

broedparen	w	b	totaal
1953	6	3	9
1954	5	2	7
1955	5	3	8
1956	3	2	5
1957	1	2?	3?
1958	2	2	4
1959	1	2?	3?
1960	0	0	0

w = weiland

b = bouwland

De vraaqtekens geven aan, dat over één broedgeval twiifel bestaat.

De telling van 1953 laat niet vermoeden, dat het in de volgende jaren zo snel bergafwaarts zal gaan. Het aantal van negen broedparen is, gezien de resultaten van het onderzoek van Braaksmā, die al in 1951 het totaal aantal broedparen voor het gehele land op minder dan honderd schatte, vrij redelijk te noemen. Ik heb echter de indruk, dat de gewijzigde omstandigheden toen nog niet fnuikend gewerkt hadden. Wel was de maaitijd na de ruilverkaveling op Terschelling enigszins vervroegd; onder invloed van zich in deze tijd vestigende Friese boeren werd meer kunstmest gebruikt en vaker gemaaid. Er werden echter weinig legsels uitgemaaid; waarschijnlijk is hier een gunstige omstandigheid geweest, dat de structuur van de boerenbedrijven niet leidde tot machinaal maaien op grote schaal. Niet het vroeger, maar het vaker maaien heeft in deze tijd vermoedelijk ongunstig gewerkt. Vanaf 1953 heb ik kunnen constateren, dat met succes uitgekomen jonge vogels vaak ten prooi vielen aan roofdieren zodra na het maaien de beschermende vegetatie ontbrak. Vooral loslopende honden maakten er heel wat buit.

Hoe de voedselpositie zich als gevolg van de genoemde veranderingen wijzigde, heb ik niet kunnen nagaan, maar verdroging en intensievere bewerking van de hooilanden zullen ook in dit opzicht nadelige invloed hebben gehad.

Wat echter het lot van de *kwartelkoning* bezegelde was de invoering van de kuilgraswinning omstreeks 1955. Door deze methode werd de maaitijd namelijk wél flink vervroegd. Daar de *kwartelkoning* hier nooit vóór juni broedt, wordt nu het hooiland al gemaaid voor zij gaat nestelen. Het biotoop wordt zo wel heel onaantrekkelijk. De cijfers laten duidelijk zien, dat in 1955 de broedvogelstand plotseling afneemt. Of de overwegend droge zomer van dat jaar nog van invloed is geweest, valt niet te zeggen. Wel is het merkwaardig, dat na de extreem droge zomer van 1959 de *kwartelkoning* geheel verdwenen is.

Vergelijk ik nu nog even de cijfers van de hooilandparen met die van de bouwlandparen, dan blijkt, dat de laatste zich aanvankelijk langer hebben gehandhaafd. Het is al weer duister waarom deze paren, naar het schijnt minder door ongunstige omstandigheden belaagd dan die uit de polder, toch eveneens verdwenen. Nu is het mij wel opgevallen, dat deze bouwlandnesten minder eieren telden dan die uit het hooiland. Het totaal aantal van 9 hooilandnesten bedroeg 94, gemiddeld 10,4; voor 7 nesten uit roggevelden bedroeg dat 51, gemiddeld 7,3. Ook vond ik in dit milieu tweemaal een verlaten nest, in het weidegebied nooit. Tenslotte viel ook de broedtijd in de akkers merkbaar later. Met verwijzing naar punt III lijkt het niet onmogelijk, dat de bouwlandpopulatie zich node vormt als de broedmogelijkheden in het hooiland verslechteren en dat zij zich slechts staande houdt bij de gratie van steeds nieuwe aanvoer van broedparen uit de weilanden.

Het is jammer, dat de *kwartelkoningen* van Terschelling ons niet meer kunnen helpen deze en andere vragen op te lossen. Hun vertrek is een, naar ik vrees definitief, verlies voor dit eiland.